

ЗВІТ

**«МИ МОЖЕМО ВІДБУДУВАТИ
ШКОЛИ, АЛЕ НЕ ДИТИНСТВО»:**

**ОСВІТА ПІД ВОГНЕМ
В УКРАЇНІ (2014-2025 рр.)**

ПОДЯКА

Цей звіт був написаний Амджадом Яміном на основі оцінки, проведеної організацією Middle East Consulting Solutions (MECS), за підтримки Вікторії Адаменко, Ерін Уолл та Олесі Горобець, які надали свої експертні коментарі та рецензії.

Імена в цьому звіті були змінені з метою захисту персональних даних осіб, про яких йдеться в історіях.

Опубліковано організацією Save the Children
savethechildren.net

Вперше опубліковано в лютому 2026 року.

Ця публікація може бути використана безкоштовно для цілей адвокації, проведення кампаній, освітніх та дослідницьких цілей за умови повного зазначення джерела.

Фото на обкладинці: Інтер'єр пошкодженої школи за межами Києва. Фото: Олександр Хоменко/Save the Children

Документ підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Данії та Міністерства закордонних справ Фінляндії. Висловлені погляди та думки належать виключно автору (авторам) і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Данії або Міністерства закордонних справ Фінляндії. Європейський Союз та організації-донори не несуть за них відповідальності.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
11-РІЧНА ТРАЄКТОРІЯ ДЕГРАДАЦІЇ ОСВІТИ	5
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ: ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ВИЖИВАННЯ	8
ПСИХОСОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ: ПРИХОВАНА КРИЗА	10
ЯКІСТЬ ОСВІТИ: АКАДЕМІЧНА КРИЗА	11
ВРАЗЛИВІ ГРУПИ НАСЕЛЕННЯ: КОМПЛЕКС ТРУДНОЩІВ	13
ДИЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РІШЕННЯ І ПРОБЛЕМА	15
РЕГІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ: НАГРОМАДЖЕННЯ КРИЗ	16
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	17
ДОДАТОК І: МЕТОДОЛОГІЧНІ МІРКУВАННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ДАНИХ	22

ВСТУП

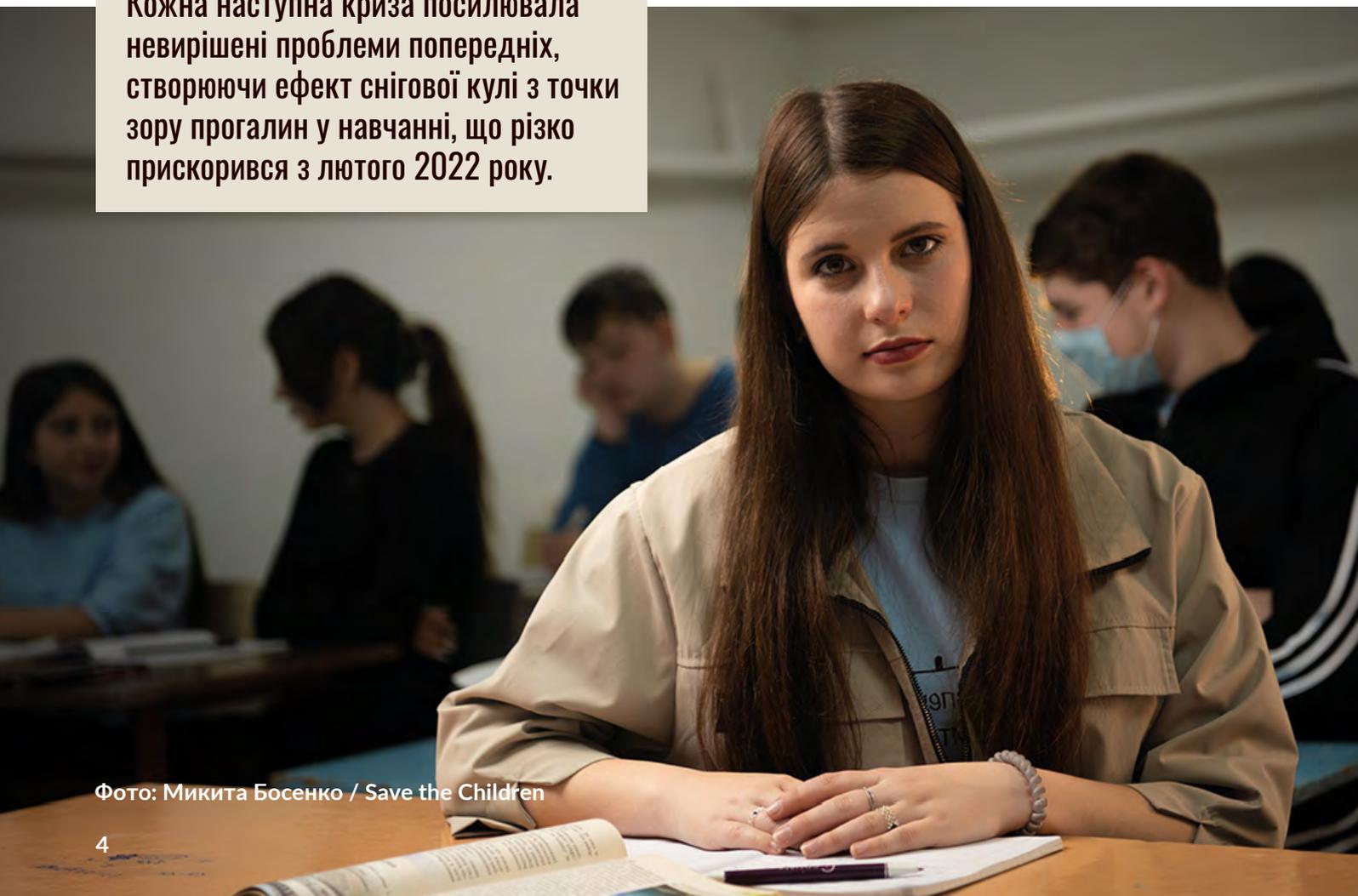
Освітня сфера в Україні зазнала чи не найглибших і найруйнівніших втрат за весь період затяжної війни. Цей звіт аналізує накопичений вплив понад десятирічної кризи на систему освіти, простежуючи її трансформацію від початку збройного конфлікту у 2014 році, через пандемію COVID-19, до повномасштабної ескалації 2022 року. Спираючись на якісні дані, зібрані у прифронтових регіонах, аналіз показує не лише порушення навчального процесу, а й глибоку системну деградацію, що створює реальний ризик появи цілого «втраченого покоління».

Представлені тут дані свідчать про те, що система освіти України зазнала не поодиноких потрясінь, а швидше «безперервного накопичення криз, які залишили систему в стані хронічного стресу».

Наслідки цього виходять за межі академічної успішності і охоплюють глибокі психосоціальні проблеми, структурні нерівності та фундаментальні трансформації в самій системі освіти.

Цей звіт є як документом, що містить інформацію про кризу, так і закликом до дії для міжнародних зацікавлених сторін, політиків та гуманітарних організацій. Зроблені висновки підкреслюють нагальну потребу в комплексних заходах, спрямованих не тільки на вирішення нагальних проблем, але й на подолання глибоких психологічних та структурних наслідків тривалого конфлікту для української освіти.

Кожна наступна криза посилювала невирішені проблеми попередніх, створюючи ефект снігової кулі з точки зору прогалин у навчанні, що різко прискорився з лютого 2022 року.

11-РІЧНА ТРАЄКТОРІЯ ДЕГРАДАЦІЇ ОСВІТИ

ДО 2014 РОКУ: ФУНДАМЕНТ, ЯКИЙ БУЛО ПІДІРВАНО

До 2014 року система освіти України функціонувала за традиційною українською шкільною моделлю, що характеризувалася живим спілкуванням та усталеними педагогічними практиками. Цей період, хоч і не був позбавлений певних викликів, заклав основу освітньої інфраструктури та очікувань, які незабаром мали пройти суворі випробування. Система спиралася на фізичні класи, пряму взаємодію між вчителями та учнями, а також відносно стабільну навчальну програму, що розвивалася протягом десятиліть.

Перехід від цієї базової лінії є одним із найзначніших зрушень в освіті в сучасній європейській історії. Те, що почалося як територіально обмежений збройний конфлікт у 2014 році, поступово переросло у всеосяжну кризу, яка в кінцевому підсумку охопила всю навчальну інфраструктуру країни. Війна не просто перервала освіту, вона кардинально змінила її мету, форми та результати.

ПЕРІОД 2014–2019 РОКІВ: АДАПТАЦІЯ ПІД ТИСКОМ

Початок конфлікту в 2014 році ознаменував початок того, що зацікавлені сторони у сфері освіти описують як «постійну адаптацію до кризових умов». Школи на сході України опинилися на передовій і були змушені балансувати між наданням освіти та безпосередніми реаліями нестабільності.

Однак така стійкість мала свою ціну. Ініціатива «Нова українська школа» (НУШ), започаткована у 2016 році, представляла амбітну програму реформ, спрямовану на модернізацію педагогічних підходів та приведення української системи освіти у відповідність до європейських стандартів. У період з 2016 по 2019 рік було досягнуто значного прогресу у досягненні цих цілей, зокрема оновлено навчальні програми, програми підготовки вчителів та освітню інфраструктуру.

Однак ситуація збройного конфлікту створила фундаментальну напругу між амбіціями реформ та реаліями кризи. Школи в постраждалих регіонах намагалися впроваджувати нові методики, одночасно вирішуючи проблеми безпеки, переміщення населення та обмеженості ресурсів. Цей період сформував модель перерваного прогресу, яка буде характерною для української освіти упродовж наступного десятиліття.

ПАНДЕМІЯ COVID-19: СИСТЕМНИЙ СТРЕС-ТЕСТ

Пандемія COVID-19 у 2020 році стала системним стрес-тестом, який викрив глибокі вразливості української системи освіти. Хоча пандемія вплинула на освітні системи в усьому світі, її вплив на Україну був особливо гострим через тривалий збройний конфлікт. Перехід на дистанційне навчання зіткнувся з масовою технічною невідповідністю, особливо в регіонах, які й так мали проблеми з інфраструктурою.

Цей період спричинив те, що описують як «значне зниження рівня базових знань», оскільки учні адаптувалися до цифрових форм навчання без належної підтримки. Пандемія змусила прискорити цифровізацію, до якої система готова не була. Вчителі, які й без того були перевантажені пов'язаними з конфліктом вимогами, мусили у найкоротші терміни освоїти нові технології та методики.

Ще гірше те, що пандемія порушила соціальну структуру освіти, позбавивши дітей взаємодії з однолітками та структурованого середовища, які є необхідними для розвитку дитини. Ізоляція 2020-2021 років згодом буде визнана критичним переломним моментом у психосоціальному розвитку дітей в Україні.

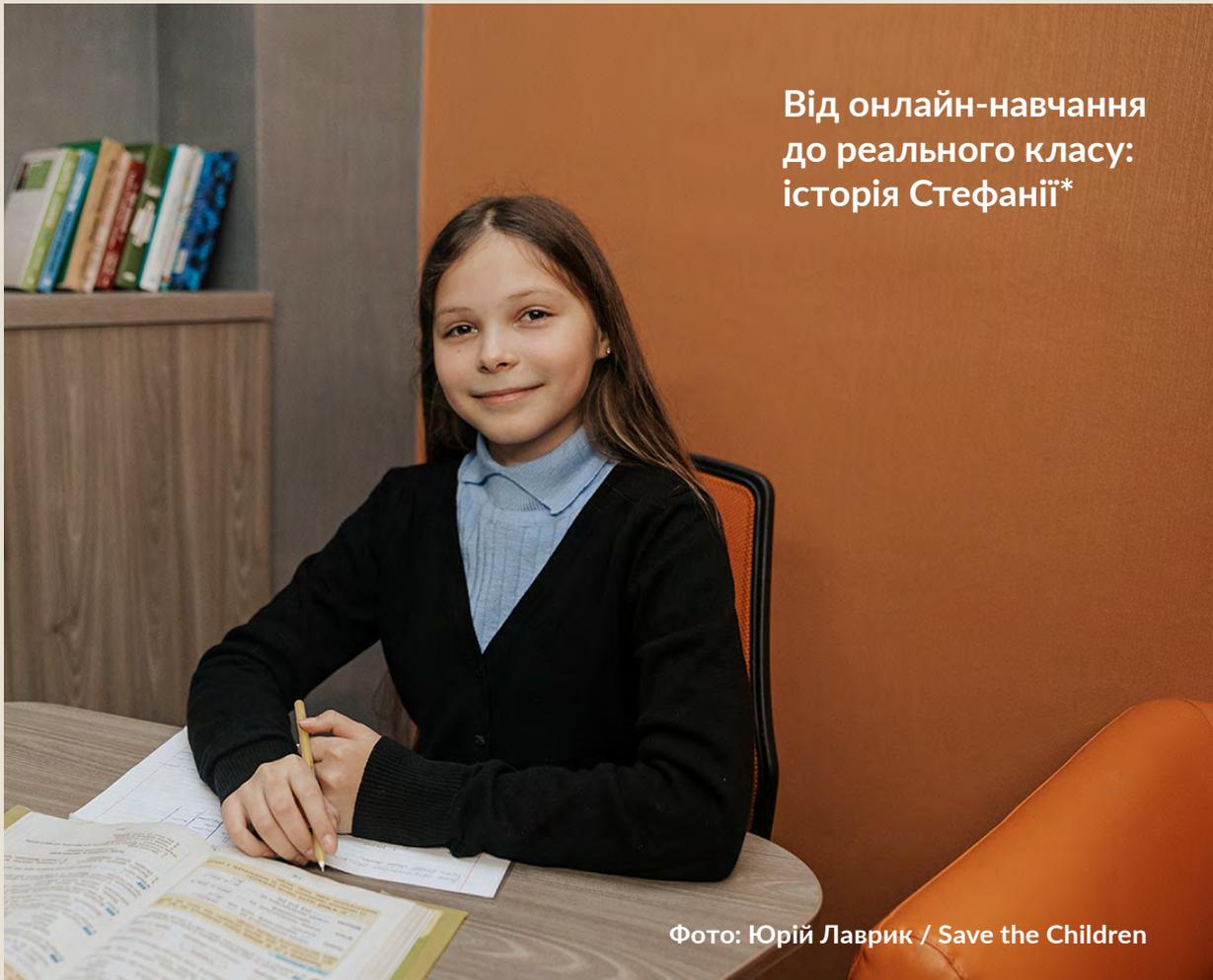
ПОВНОМАСШТАБНА ЕСКАЛАЦІЯ: ФРАГМЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ

Повномасштабна війна в лютому 2022 року стала найбільш руйнівним ударом по українській освіті з 2014 року. Система, яка й раніше функціонувала в умовах хронічного стресу, тепер зіткнулася з гострою кризою на багатьох фронтах. Ескалація конфлікту перетворила освіту з переважно академічного заняття на вправу з виживання та психологічної стійкості.

Повномасштабна війна принесла з собою нові масштабні проблеми: масове переміщення населення, широкомасштабне руйнування інфраструктури, тривалі повітряні тривоги та фізичну небезпеку для навчальних закладів. Школи стали мішенями – 4456 навчальних закладів було пошкоджено в результаті бомбардувань та обстрілів, а 408 з них було повністю зруйновано з лютого 2022 року*. Вчителі опинилися в умовах, що загрожували їхньому життю, а учні зазнали травм безпрецедентного масштабу.

Мабуть, найважливішим є те, що ескалація 2022 року унеможливила відновлення, яке було можливим у попередній період збройного конфлікту. Якщо у 2014–2021 роках ситуація чергувалася між загостреннями і відносним затишшям, то після 2022 року вона характеризується безперервними перебоями та нестабільністю в масштабах всієї країни.

Фото: Олександр Хоменко / Save the Children

Від онлайн-навчання до реального класу: історія Стефанії*

Фото: Юрій Лаврик / Save the Children

11-річна Стефанія* живе в прифронтовому місті Суми в Україні. Через близькість до лінії фронту – лише близько 20 кілометрів – Суми були одним із перших міст, які опинилися під атакою і зазнали інтенсивних обстрілів, авіаударів та постійного військового тиску з перших днів війни.

Стефанія* пішла до школи в 2019 році. Після півроку очного навчання вона була змушена перейти на онлайн-навчання через пандемію Covid-19. Декілька місяців у неї була можливість відвідувати школу особисто. Потім, у 2022 році, почалася війна, і дівчинка майже 3 місяці не навчалася. Згодом школа відкрилася, але тільки в онлайн-форматі.

Протягом багатьох років Стефанія* навчалася онлайн. Відключення електроенергії, нестабільне інтернет-з'єднання та постійні перебої робили процес навчання виснажливим і заплутаним.

«Відео вчителя постійно зависало», – каже дівчинка. Часто вона не могла чути або розуміти урок. Замість мотивації Стефанія відчувала розчарування й відчуження. Її мати, 38-річна Ксенія*, згадує, що онлайн-навчання переклало велику частину відповідальності на батьків, а діти втратили можливість спілкуватися між собою, розвивати самостійність і соціальні навички.

Все змінилося для Стефанії*, коли її школа змогла відновити очне навчання в оновленому укритті за підтримки організації Save the Children та Міністерства закордонних справ Фінляндії. Вперше за багато років вона повернулася додому в піднесеному настрої. Вона могла сидіти поруч із однокласниками, вільно спілкуватися, ставити питання і справді розуміти урок.

«Очне навчання в школі дарує мені позитивні емоції, – каже вона. – У мене є друзі, я можу спілкуватися, я можу краще вчитися».

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ: ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ВИЖИВАННЯ

НЕРІВНІСТЬ У БЕЗПЕЦІ

У 2025 році українська система освіти функціонує в умовах фундаментального парадоксу: хоча формальна доступність освіти зберігається, фактична доступність визначається місцевими умовами безпеки та технічними ресурсами. Це призвело до виникнення того, що опитані фахівці називають «нерівністю у безпеці» – географічним та економічним розшаруванням, в умовах якого якість освіти різко варіюється залежно від близькості до зон конфлікту та доступу до ресурсів.

У прифронтових областях, таких як Сумська, Запорізька та Харківська, навчальний процес часто переривається. Повітряні тривоги, що тривають до 14 годин, фактично припиняють навчальний процес, змушуючи школи працювати в постійному режимі реагування на надзвичайні ситуації. Щоб забезпечити безперервність навчання, деякі школи будують повністю під землею, а багато існуючих шкіл переобладнали підвали

під укриття, щоб навчання могло продовжуватися попри ризики для безпеки. Деякі укриття залишаються мінімально обладнаними, і кілька класів по черзі займають спільні підвали або коридори, тоді як більш розвинені «підземні» школи мають окремі класи та базову інфраструктуру для більш структурованого навчання.

Навіть з цими адаптаціями залишаються актуальними значні виклики. Укриття часто мають погану вентиляцію та акустику, що заважає зосередитися на навчанні. Класи часто об'єднуються або чергуються, а навчання є фрагментарним і відбувається лише короткими проміжками між сигналами тривоги. В цих умовах діти проводять більшу частину часу в очікуванні повідомлень про те, що можна безпечно виходити, що обмежує безперервність та якість їхнього навчального досвіду.

ЦИФРОВИЙ ІМПЕРАТИВ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Цифрова трансформація української освіти, прискорена як пандемією, так і війною, створила нові можливості та суттєві виклики. З одного боку, цифрові рішення забезпечили безперервність навчального процесу для мільйонів переміщених учнів та тих, хто перебуває в небезпечних регіонах. З іншого боку, ця трансформація поглибила існуючі нерівності та породила нові педагогічні проблеми.

Залежність від цифрових технологій кардинально змінила характер викладання та навчання. Вчителі розповідають, що витрачають значний час на освоєння таких технологій, як Zoom і Canva, часто маючи мінімальну підготовку. Педагогічний підхід змістився в бік «мікронавчання», де основні поняття викладаються у 10–15-хвилинних блоках на випадок можливих переривань у заняттях.

Цей цифровий імператив створив те, що фахівці описують як «багаторівневе навантаження» на сім'ї. Доступ до якісної освіти тепер залежить від фінансової спроможності сім'ї придбати генератори, системи Starlink або пристрої EcoFlow. Можливість брати участь у доступних освітніх формах стала «приватними витратами», а не загальнодоступним правом, що створює нерівність у доступі, яка особливо впливає на домогосподарства з низьким рівнем доходів.

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ОСВІТИ

Напевно, найглибшим наслідком кризи стала трансформація ролей і відносин в освіті. Через триваючий конфлікт і цифрові зрушення вчителі перетворилися зі «стабільних носіїв знань» на «важливі джерела психологічної підтримки» та «емоційні опори», необхідні для підтримки зацікавленості учнів через екрани. Їхній досвід тепер визначається «виснажливою адаптацією до швидкої цифровізації» у поєднанні з постійною загрозою фізичної небезпеки, що підкреслює гостру потребу в системах підтримки, які б захищали їхнє благополуччя та підтримували їхню здатність безпечно навчати.

Фото: Олександр Хоменко / Save the Children

ДЛЯ УЧНІВ НАВЧАННЯ В ШКОЛАХ ПЕРЕТВОРИЛОСЯ ЗІ СТАНДАРТНОГО ШЛЯХУ ДО ДОРΟΣЛОГО ЖИТТЯ НА «МЕХАНІЗМ ВИЖИВАННЯ» ТА «ВАЖЛИВУ ЛАНКУ БЕЗПЕКИ, ЩО ПОВ'ЯЗУЄ ЇХ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ».

Діти були змушені передчасно подорослішати, і їхня мотивація більшою мірою визначалася «відчайдушною потребою в живому спілкуванні», ніж прагненням до академічних успіхів. Це підкреслює важливість психосоціальної підтримки поряд з безперервністю навчання для забезпечення безпеки та розвитку дітей.

Батьки також зазнали трансформації, перейшовши від ролі пасивних помічників до ролі «домашніх вчителів», на яких покладено завдання пояснювати новий матеріал і контролювати відвідуваність занять. Таке посилення участі батьків призвело до виникнення нових напружених відносин у сім'ях, особливо зі старшими учнями, які відчувають втрату незалежності і можуть ставити перед собою пріоритетні завдання, пов'язані з виживанням або отриманням доходу, а не з досягненнями у навчанні. Це також вказує, що варто надавати батькам рекомендації та підтримку, оскільки вони беруть на себе розширені обов'язки в галузі освіти. Такі швидкі зміни в освітніх ролях свідчать про нагальну необхідність заходів підтримки, спрямованих як на забезпечення безперервності навчання, так і на психосоціальне благополуччя вчителів, учнів та їхніх сімей.

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ: ПРИХОВАНА КРИЗА

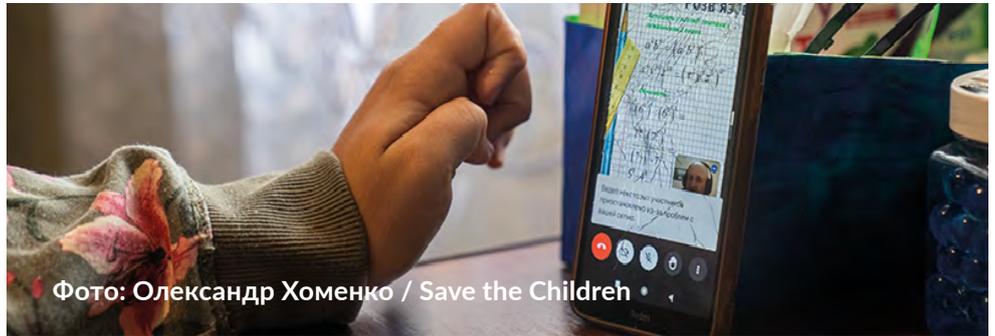

Фото: Олександр Хоменко / Save the Children

ХРОНІЧНИЙ СТРЕС ТА КОГНІТИВНІ ПОРУШЕННЯ

Респонденти описують розповсюджений стан «біологічного стресу», який значно погіршує здатність дітей запам'ятовувати інформацію та засвоювати складні поняття. Фізіологічний стан стресу замінив спокій, необхідний для глибокого занурення в навчання, створивши те, що психологи називають «токсичним стресовим середовищем», яке заважає нормальному когнітивному розвитку.

Цей стрес проявляється такими очевидними симптомами: зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті та швидка втомлюваність у всіх вікових групах. Фізичне виснаження від недосипання, спричинене нічними тривогами, особливо впливає на ранкову бадьорість та здатність до навчання. У прифронтових регіонах нічні повітряні атаки безпосередньо погіршують здатність мозку дитини виконувати навчальні завдання наступного дня.

Довгострокові наслідки цього хронічного стресового середовища є глибокими. Нейробіологічні дослідження показують, що тривалий вплив гормонів стресу може змінювати розвиток мозку, особливо в областях, що відповідають за виконавчі функції, пам'ять та емоційну регуляцію*. Таким чином, криза освіти в Україні є не просто перервою в навчанні, а потенційною зміною шляхів когнітивного розвитку цілого покоління.

АТРОФІЯ СОЦІАЛЬНИХ М'ЯЗІВ

Ізоляція, спричинена як пандемією, так і війною, призвела до того, що зацікавлені сторони називають «атрофією соціальних м'язів» – постійною нездатністю налагоджувати міжособистісні стосунки. Діти стають дедалі більш соціально тривожними, замкненими або залежними від цифрових пристроїв. При цьому системно знижується рівень емпатії, конструктивної взаємодії та навичок вербального вирішення конфліктів.

Така соціальна регресія проявляється в помітних формах поведінки:

- Діти ховаються за «чорними екранами» під час онлайн-уроків;
- Складнощі з переходом від віртуального спілкування до спілкування в реальному світі;
- Відхід у закриті групи з двох-трьох осіб;
- У деяких випадках повне відсторонення від соціальної взаємодії.

Респонденти зазначають, що діти, які проживають в одній місцевості, часто не знайомі одне з одним, а соціалізація відбувається майже виключно під час позашкільних заходів. Ця втрата колективного духу негативно вплинула на розвиток мовлення та базових комунікативних навичок, особливо серед молодших учнів, які пропустили важливі етапи соціального розвитку в критичні періоди.

Психосоціальний вплив значно відрізняється в різних вікових групах, створюючи різні поведінкові проблеми:

- **Діти молодшого віку (1-3 класи)** виявляють помітну емоційну незрілість, пропускаючи фундаментальні соціальні етапи раннього дитинства. Учням, які почали навчання в школі під час пандемії або війни, повернення до очного спілкування може здаватися «болісним і складним». Відсутність взаємодії з однолітками у роки формування створила прогалини в соціально-емоційному розвитку, які традиційні педагогічні підходи подолати не в змозі.
- **Підлітки (7-10 класи)** демонструють підвищену залежність від віртуальних середовищ та надмірне звикання до них. Соціальний простір був замінений груповими чатами, що призвело до втрати бажання до живої взаємодії. Реальні контакти тепер здаються складними або призводять до частих непорозумінь. Багато хто замикається в обмежених групах або «своїх власних оболонках», знаходячи віртуальний комфорт у середовищах, що пропонують «повний контроль», на відміну від непередбачуваного реального світу.
- **Учні старшої школи (10-11 класи)** мають більш складний профіль. Хоча вони все ще стикаються з психосоціальними проблемами, багато хто з них демонструє більш високий рівень академічної активності, що обумовлено професійними прагненнями та тиском майбутніх національних мультипредметних тестів (НМТ). Ця група часто демонструє подвійну реальність: високий рівень технологічної компетентності в поєднанні з порушенням соціальним розвитком.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: АКАДЕМІЧНА КРИЗА

ТРАЄКТОРІЯ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ОСВІТИ

Зниження освітніх стандартів відбувається за чіткою траєкторією, яка поділяється на чотири етапи:

2014-2019	період перерваного прогресу з формуванням стійкості
2020-2021	порушення, спричинені пандемією, та цифрове прискорення
2022-2023	повномасштабна війна та системна адаптація
2024-2025	кумулятивна деградація та нормалізація кризи

Опитані фахівці заявляють, що, хоча учні формально «встигають за навчальною програмою», їхні реальні знання є «поверхневими». Освітня система була стиснута та спрощена, а другорядними матеріалами пожертвували, щоб забезпечити висвітлення основних предметів під час коротких періодів підключення до Інтернету.

Водночас було досягнуто певного прогресу в залученні учнів до навчання за допомогою онлайн- або змішаних форм: рік тому до навчання було залучено приблизно 1,5 мільйона учнів, і зараз близько 800 000 продовжують навчання в онлайн- або змішаних форматах*. Хоча це свідчить про часткову безперервність процесу, це не компенсує загального зниження якості освіти або накопиченого відставання в навчанні, яке відчуває більшість учнів.

* https://lookerstudio.google.com/reporting/6c10cd85-b49c-4586-b6a0-d91e28656ff0/page/p_vc9vh9xzjd

ВПЛИВ НА КОНКРЕТНІ ДИСЦИПЛІНИ

Криза вплинула не на всіх учнів однаково, створивши ієрархію втрат у якості навчання:

- Лінійні предмети, зокрема математика, фізика та іноземні мови, постраждали найбільше. Ці предмети вимагають керованої практики та практичних експериментів, що неможливо в умовах дистанційного навчання або навчання в укриттях. Розрив у точних науках досяг критичної точки, коли учні не мають базової логіки, необхідної для розуміння та досягнення прогресу. Як зазначив один з освітян, «відсутність одного фундаментального елемента спричинила «ефект снігової кулі» у вигляді прогалин у знаннях», що заважає розумінню всіх наступних тем.
- Гуманітарні предмети виявилися більш пристосованими до нинішніх умов. Зацікавлені сторони вважають, що ці предмети можна надолужити за допомогою самостійного читання та самокерованого навчання. Однак навіть тут якість залучення значно відрізняється від докризових стандартів, а глибина аналізу та критичне мислення погіршилися.

РОЗРИВ МІЖ СЕЛОМ І МІСТОМ

Мабуть, найбільш разюча різниця з точки зору втрати якості знань спостерігається між сільськими та міськими учнями. Зібрані дані свідчать про значне збільшення розриву в рівні знань: за оцінками, учні у сільській місцевості відстають від своїх міських однолітків на три-чотири роки. Ця різниця зумовлена низкою факторів:

- **Інфраструктурна нерівність:** сільські райони часто не мають надійного електропостачання, інтернет-з'єднання та фізичних приміщень для укриття
- **Ресурсна нерівність:** міські центри приваблюють більше гуманітарної допомоги та технічної підтримки
- **Наявність вчителів:** сільські школи стикаються з більшими проблемами у збереженні кваліфікованих викладачів
- **Транспортні бар'єри:** переміщення та безпека обмежують мобільність сільських учнів.

Цей розрив між селом і містом є не просто академічною нерівністю, а фундаментальною проблемою справедливості, яка загрожує створенням дворівневої системи освіти в Україні.

Фото: Олександр Хоменко / Save the Children

ВРАЗЛИВІ ГРУПИ НАСЕЛЕННЯ: КОМПЛЕКС ТРУДНОЩІВ

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (ВПО)

Діти, що належать до категорії внутрішньо переміщених осіб, стикаються з унікальними та комплексними проблемами в галузі освіти. Обмежені можливості приймаючих громад призвели до створення систем «паралельного навчання», в яких переміщені учні часто залишаються зарахованими до своїх попередніх шкіл, де навчаються в режимі онлайн, щоб зберегти соціальну стабільність та уникнути переповнення шкіл приймаючих громад.

Там, де відбувається фізична інтеграція, прибуття внутрішньо переміщених осіб призвело до переповненості класів, чисельність яких зросла з 10 до 40 учнів. Приймаючі школи часто не мають достатніх фізичних приміщень для укриття, педагогічного досвіду або ресурсів для управління цими різноманітними рівнями навчання та подолання травм, пов'язаних з переміщенням. Крім того, діти в безпечніших регіонах часто стикаються з булінгом та ворожістю з боку місцевих однолітків, про що постійно повідомляють самі діти.

Психосоціальний вплив переміщення створює додаткові бар'єри. Діти часто перебувають у стані «призупиненої активності», відмовляючись інтегруватися в приймаючі громади, оскільки сподіваються незабаром повернутися додому. Такий «підвішений» стан, у поєднанні із соціальними напруженнями, ще більше підриває зацікавленість у навчанні та соціальний розвиток.

ПОВЕРНЕННЯ: ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ

Реінтеграція осіб, що повертаються, виявляє значні прогалини в офіційній акредитації, сертифікації та узгодженні стандартів між українською та іноземними системами освіти. Діти, які повертаються з-за кордону, стикаються з конкретними ускладненнями щодо узгодження навчальних програм, зокрема з переходом від меншого навчального навантаження та розбіжностей у послідовності предметів у європейських школах до високої інтенсивності української навчальної програми.

Соціальна динаміка створює додаткові перешкоди. Діти, які повертаються на деокуповані території, інколи стикаються з ворожим середовищем, де до них ставляться з підозрою ті, хто нікуди не виїжджав.

ПОДВІЙНЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ: НАЙБІЛЬШ ВРАЗЛИВІ

Особливо вразливою групою є діти, які зазнали «подвійного переміщення» – ті, які виїхали в 2014 році і були змушені тікати знову в 2022 році, іноді переживаючи багаторазові або тривалі переміщення. Для цих учнів поняття стабільного дому та школи більше не існує.

Ця група демонструє найвищий рівень відсторонення від навчання та психосоціального стресу. Кумулятивний ефект багаторазового переміщення створив те, що психологи називають «порушенням прив'язаності», що підриває як мотивацію до навчання, так і соціальну інтеграцію. Без цілеспрямованої підтримки та спеціалізованих психосоціальних втручань ці учні стикаються з найвищим ризиком довгострокових невдач у навчанні.

Дитинство під звуки сирен: історія Анастасії* та Богдана* з прифронтового Запоріжжя

Фото: Ірина Притчина / Save the Children

Коли почалася повномасштабна війна, брат і сестра – Анастасія, 8 років*, і Богдан, 9 років*, разом із батьками були змушені покинути своє рідне містечко в Запорізькій області. Сьогодні воно окуповане, а квартира родини там повністю зруйнована.

Зараз вони живуть у Запоріжжі. Місто залишається під постійною загрозою: сирени повітряної тривоги звучать часто, іноді кілька разів на день або тривають навіть більше ніж добу, а вночі місто регулярно здригається від вибухів дронів і ракетних ударів. Протягом останніх тижнів тривоги стали майже безперервними, що змушує сім'ї перебувати в стані постійної напруги.

Як і багато дітей у прифронтових містах, Анастасія* навчилася жити зі страхом, день за днем пристосовуючись до реалій війни. Її брат Богдан* вже може за звуком розрізнити, летить над головою дрон, ракета чи керована бомба.

Школа – ще одна частина повсякденного життя Анастасії* та Богдана*, на яку впливає війна. Вони навчаються офлайн у підземній школі, де глибокі укриття захищають дітей від обстрілів. Мати дівчинки каже, що хоча навчання в підвалі далеко не нормальне, воно дає її дітям

щось дуже важливе: відчуття безпеки та реального людського контакту. У сховищі вони не чують вибухів. Вони сидять за партами, бачать перед собою вчителів, розмовляють з однокласниками і відчувають, ніби це знову звичайний шкільний день. Це покращує рівень знань, а діти вдосконалюють свої навички спілкування, наприклад, вчать, як давати поради або чому важливо ділитися своїми канцелярськими приладдями з іншими дітьми.

Хоча емоційна напруга залишається. Постійні сирени повітряної тривоги, ночі без повноцінного сну та постійна тривожність виснажують нервову систему дітей. Мама пояснює, що діти відчувають страх навіть глибше, ніж дорослі, а батьки намагаються приховувати свою тривогу, щоб не передавати її дітям.

Місцем полегшення та стабільності для Анастасії* та її брата Богдана* є Дитячий простір Благодійного фонду «Посмішка UA» та Save the Children (Врятуймо дітей) за підтримки організації Swiss Solidarity. Вони відвідують Простір уже кілька років, ще відтоді, як їхнє навчання було повністю онлайн.

ДИЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РІШЕННЯ І ПРОБЛЕМА

ПОВСЯКЧАСНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Темою, яка швидко набирає актуальності у 2025 році, є поширення інструментів штучного інтелекту (ШІ) серед українських учнів. Освітяни повідомляють про використання ШІ на рівні «понад 95%» у деяких регіонах, де учні все частіше використовують ШІ для виконання завдань, «написання» есе та миттєвого вирішення проблем.

Ця залежність створила те, що опитані фахівці називають «ілюзією знань», коли оцінки залишаються стабільними, але фактичне розуміння та навички критичного мислення атрофуються. Вчителі розповідають, що отримують домашні завдання, які є граматично досконаліми, але не містять автентичного голосу учня. Деякі ознаки робіт, створених за допомогою ШІ, включають часте використання фраз чат-ботів, таких як «Хочете більше ідей?», у поданих роботах. Ця тенденція може непропорційно вплинути на учнів, які вже стикаються з порушеннями в навчанні, поглиблюючи існуючу нерівність у результатах навчання.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ

Незважаючи на занепокоєння щодо академічної чесності, багато зацікавлених сторін не вважають цю залежність «просто лінню». Натомість експерти розглядають ШІ як потенційний інструмент для підвищення стійкості, а вчителі та опікуни вважають його «раціональною реакцією на неможливі умови» та «механізмом подолання некерованого робочого навантаження».

В умовах постійних повітряних тривог, відключень електроенергії та всеосяжного стресу учні використовують ШІ, щоб «виграти час» для сну, відпочинку або просто для того, щоб впоратися з величезним обсягом самостійної роботи. Як зазначив один з експертів EdTech, «ШІ – це механізм виживання. Система робить вигляд, що війни немає, і вимагає виконання повного навчального плану. Діти використовують ШІ, щоб заощадити час, щоб мати можливість відвідувати гуртки, а іноді навіть просто поспати і поїсти».

АКАДЕМІЧНА ЧЕСНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ ОЦІНЮВАННЯ

Перехід до залежності від ШІ поставив під загрозу справедливість академічних оцінок, оскільки учні, які використовують ШІ, часто отримують вищі оцінки, ніж їхні однолітки, які виконують завдання вручну. Це сприяло формуванню «культури обману», яка підіриває загальну мотивацію учнів та справедливість освітньої системи.

Вплив залежить від формату освіти:

- Онлайн-учні – частіше використовують ШІ завдяки постійному перебуванню в цифровому середовищі
- Учні, які навчаються очно/гібридно – рідше використовують ШІ через контрольоване середовище

Однак ця різниця поступово зникає, оскільки «штучний інтелект все більше інтегрується в повсякденне життя».

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВАКУУМ

В освітній галузі відсутня єдина стратегія регулювання або інтеграції технологій ШІ. Школи підходять до цього питання по-різному: деякі інтегрують завдання ШІ в навчальні програми з інформаційних технологій під контролем батьків, а інші повністю покладають нагляд на родини.

Вчителі визнають, що вони намагаються наздогнати учнів у цифрових навичках і не мають належної підготовки, щоб розрізняти навчання за допомогою ШІ та обман за допомогою ШІ. Без належної підготовки з цифрової грамотності ШІ залишається більш шкідливим, ніж корисним. Однак опитані фахівці визнають, що за допомогою структурованого наставництва, якщо учнів навчити правильно формулювати запити, аналізувати відповіді та перевіряти інформацію, ШІ може перетворитися із заміни мислення на ефективний допоміжний інструмент.

РЕГІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ: НАГРОМАДЖЕННЯ КРИЗ

ПРИФРОНТОВІ РЕГІОНИ: МАКСИМАЛЬНА ШКОДА

Найбільші втрати в навчанні в країні були зафіксовані в прифронтових областях, таких як Сумська та Харківська, через постійні повітряні тривоги, які тривали до восьми годин, що фактично припиняло навчальний процес. Залежність від асинхронного навчання за допомогою мобільних додатків (вчителі просто надсилають завдання, які потрібно виконати пізніше) негативно позначилася на якості навчання.

У цих регіонах освіта виконує скоріше функцію психологічного притулку, ніж академічного заняття. За оцінками, учні в сільських прифронтових районах відстають на два-чотири роки від своїх однолітків у більш безпечних регіонах, що створює фрагментований національний стандарт освіти.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА АДАПТАЦІЇ

Геологічні фактори створюють унікальні виклики в різних регіонах:

- **Миколаївська область:** геологічні перешкоди заважають будівництву підземних укриттів, тому для передачі завдань доводиться покладатися на мобільні месенджери.
- **Сумська область:** краща інфраструктура укриттів дозволяє організувати більш систематичне та послідовне навчання.
- **Західні регіони:** кращий доступ та інфраструктура, що призводить до збільшення розриву в якості освіти.

Ці регіональні відмінності створили те, що опитані фахівці називають «географією освітніх можливостей», де місце розташування визначає як безпеку, так і якість навчання.

МОДЕЛІ НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ УКРИТТІВ

Різні регіони розробили різні підходи до освіти в укриттях:

- **Снігурівська громада (Миколаївська область):** протоколи вимагають негайного припинення занять після початку повітряної тривоги, а сповіщення Viber використовують візуальні сигнали для повідомлення про відновлення синхронних занять. Під час тривог учні тимчасово переходять до онлайн- або віртуальних груп. Перетворення фізичних шкіл на більші, незнайомі онлайн-групи спричиняє соціальну скутість, яка посилюється тим, що учні ховаються за екранами з вимкненими камерами.
- **Недригайлівська громада (Сумська область):** повністю обладнані укриття дозволяють відновити заняття протягом трьох хвилин після початку тривоги. Школи слугують центрами для трансляції уроків для віддалених учнів, а укриття поділені на зони для різних класів. Освітняни надають пріоритет основним предметам, переходячи до мистецтва для емоційного розвантаження, коли учні виглядають виснаженими.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Криза в сфері освіти в Україні є не просто перервою в навчанні, а фундаментальною загрозою як для розвитку людського потенціалу, так і для відновлення країни. Наведені тут дані свідчать про те, що кумулятивний вплив кризи, що триває вже понад одинадцять років, призвів до утворення таких умов в галузі освіти, які неможливо вирішити лише за допомогою тимчасових заходів або поступових коригувань.

Необхідним є комплексний, довгостроковий підхід, який визнає освіту як гуманітарну необхідність і стратегічну інвестицію в майбутнє України. Викладені тут рекомендації створюють основу для такого підходу, задовольняючи нагальні оперативні потреби та водночас закладаючи фундамент для сталого відновлення.

Настав час діяти. Кожен день затримки подовжує освітню кризу та поглиблює її довгострокові наслідки. Діти в Україні заслуговують не лише на виживання, а й на процвітання, на розвиток знань, навичок та стійкості, необхідних для відбудови суспільства та сприяння мирному майбутньому.

Як переконливо зазначив один з опитаних фахівців: «Ми можемо надолужити знання. Ми можемо відбудувати школи. Але ніхто не зможе повернути їм дитинство». Ця істина підкреслює моральний обов'язок нашого реагування – не просто відновити освітні системи, а повернути надію, можливості та гідність поколінню українських дітей, чия освіта стала жертвою збройного конфлікту.

Шлях уперед вимагає відданості, ресурсів та інноваційного мислення. Він вимагає визнання того, що освіта в Україні – це не лише технічний виклик, а й випробування нашої спільної людяності та колективної відданості побудові кращого майбутнього, навіть в умовах надзвичайних труднощів.

ІНФРАСТРУКТУРА ТА ОПЕРАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ УКРИТТІВ:

Інфраструктура повинна розвиватися не тільки в напрямку забезпечення базової фізичної безпеки, а й створення функціональних навчальних середовищ. Укриття повинні мати належну вентиляцію, сучасні санітарні умови та ергономічні меблі, щоб забезпечити комфорт учнів під час тривалих тривог. У регіонах, де шкільні будівлі зруйновані, слід побудувати модульні або тимчасові школи, щоб відновити фізичний доступ дітей до навчання.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ АВТОНОМНОСТІ ТА ПІДКЛЮЧЕННЯ ДО МЕРЕЖ:

Школи потребують автономних енергетичних рішень для забезпечення безперервності навчання під час тривалих повітряних тривог. Автоматизовані альтернативні енергетичні системи (системи акумуляторів великої ємності або генератори) повинні замінити ручні пристрої, щоб забезпечити швидкий перехід під час відключень електроенергії. Надійний високошвидкісний доступ до Інтернету є критично важливим для підтримання підключення до мережі для гібридних та дистанційних форм навчання.

ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ТЕХНІЧНОЇ РІВНОСТІ:

Смартфони не підходять для навігації по складних освітніх платформах. Донори та органи влади повинні надати пріоритет забезпеченню ноутбуками замість смартфонів, щоб учні мали необхідне обладнання для повноцінної цифрової участі. Учні повинні мати індивідуальні зовнішні акумулятори, щоб підтримувати зв'язок під час відключень електроенергії вдома.

ПІДТРИМКА ВЧИТЕЛІВ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ

ЗМЕНШЕННЯ ВИГОРАННЯ ПЕРСОНАЛУ:

Педагогічний колектив є важливою основою системи освіти. Інвестиції повинні включати підвищення заробітної плати, творчі відпустки та цільові програми з охорони психічного здоров'я. Без належної підтримки вчителів навіть матеріальні ресурси залишатимуться недовикористаними.

ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ:

Вчителі потребують постійного професійного розвитку в галузі штучного інтелекту та цифрової грамотності для управління високотехнологічними середовищами. Підтримка проєктного навчання та професійної орієнтації може допомогти відновити внутрішню мотивацію та зацікавленість викладачів.

ЗАЛУЧЕНІСТЬ УЧНІВ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА

ПРІОРИТЕЗАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ:

Залученість залежить від відновлення безпеки та повернення нормального життя. Психологічні послуги повинні бути інтегровані в усі освітні заходи, з акцентом на емоційне розвантаження та регулярні перевірки самопочуття, а не на жорсткі академічні результати.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕСТАЧІ ФАХІВЦІВ:

Розширення пулу психологічних фахівців має вирішальне значення для подолання воєнної травми, кібербулінгу та серйозної соціальної ізоляції. Програми також повинні включати навчання вчителів розпізнавати проблеми психічного здоров'я та реагувати на них.

КОМПЛЕКСНА ПІДТРИМКА СІМ'Ї:

Результати навчання учнів нерозривно пов'язані з благополуччям батьків. Механізми підтримки повинні бути спрямовані на сім'ю в цілому, включаючи психоемоційне навчання для опікунів. Особливу увагу слід приділяти учням, які стали дітьми-сиротами або мають зниклих безвісти батьків.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ТА ВІДНОВЛЕННЯ НАВЧАННЯ

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ:

Сучасні підручники застаріли і не придатні для навчання в умовах війни та цифрової освіти. Слід впровадити матеріали Нової української школи (НУШ) разом з інтерактивними, ігровими та гнучкими цифровими ресурсами, які підтримують учнів, що стикаються з перервами у відвідуванні занять через переміщення, тривоги або інші перешкоди.

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ:

Нинішній освітній процес потерпає від надмірної насиченості, а учні та вчителі обтяжені необов'язковими завданнями, які мало сприяють навчальним результатам. Реформа навчальної програми повинна зосередитися на пріоритетності основних знань, практичному застосуванні знань та критично важливих базових навичках, одночасно зменшуючи надмірну академічну формальність. Це відповідає поточним національним реформам і допомагає підтримувати зацікавленість учнів в умовах високого стресу.

ЦІЛЬОВЕ ВІДНОВЛЕННЯ НАВЧАННЯ:

- **Початкова школа (1–4 класи):** надання цільової підтримки для забезпечення набуття основних навичок читання, письма та рахування, а також психосоціальних та соціально-емоційних втручань.
- **Базова середня школа (5–9 класи):** впровадження цільової підтримки для надолуження прогалин та виправлення недоліків з конкретних предметів, інтегрованої з психосоціальною підтримкою та розвитком соціально-емоційних навичок.
- **Старша середня школа (10–12 класи):** надання цільової підтримки для надолуження прогалин та виправлення недоліків з конкретних предметів у поєднанні з професійною орієнтацією, вивченням кар'єрних можливостей та цільовою підготовкою до іспитів, а також послугами психосоціальної підтримки.
- **Програми лідерства:** сприяння формуванню цілей та залученості до громадського життя через проєктне навчання та ініціативи громади.

ПОЛІТИКА ТА СИСТЕМНА РЕФОРМА

ЗАПРОВАДИТИ НАЦІОНАЛЬНУ РАМКОВУ ПОЛІТИКУ ЩОДО ШІ:

Слід розробити комплексні, уніфіковані керівні принципи інтеграції штучного інтелекту в освіту, збалансувавши інновації та академічну чесність. Навчальні програми повинні бути зосереджені на цифровій грамотності, критичному мисленні та відповідальному використанні штучного інтелекту, а не на його повній забороні. Структури також повинні включати моніторинг та підтримку вчителів для ефективного управління навчанням за допомогою штучного інтелекту.

СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ:

Необхідно вирішити проблему розриву в безпеці та доступі за допомогою цільових, контекстуальних заходів, що враховують регіональні відмінності з точки зору інтенсивності конфлікту, шкільної інфраструктури та переміщення учнів. Механізми повинні забезпечувати рівний доступ до навчальних ресурсів, технологій та психосоціальної підтримки у всіх регіонах.

РОЗРОБКА ДОВГОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ:

Потрібно визнати, що відновлення освіти вимагає вирішення як нагальних оперативних потреб, так і довгострокових психосоціальних наслідків. Стратегія повинна включати положення щодо дітей, які зазнали багаторазового переміщення, дітей з особливими освітніми потребами та учнів, які зазнали серйозної травми або тривалої перерви у навчанні.

ЗАХИСТ, ЮРИДИЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА МІЖНАРОДНІ ДІЇ

Захист освіти в Україні залишається як гуманітарним пріоритетом, так і юридичним зобов'язанням відповідно до міжнародного гуманітарного права та прав людини. Постійні атаки на цивільну інфраструктуру, переміщення населення та незахищеність серйозно підірвали доступ дітей до безпечної та якісної освіти. Захист освіти вимагає постійної відданості від усіх відповідальних осіб та міжнародних партнерів.

УСІ СТОРОНИ КОНФЛІКТУ ПОВИННІ:

- Дотримуватися міжнародного гуманітарного права, утримуючись від нападів на школи, дитячі садки та іншу цивільну інфраструктуру;
- Уникати використання навчальних закладів для військових цілей та вживати всіх можливих заходів для мінімізації шкоди дітям та освітянам;
- Забезпечити дітям у районах, що постраждали від військових дій або окупації, безпечний доступ до освіти без дискримінації, примусу чи насильства.

УРЯД УКРАЇНИ ПОВИНЕН:

- Посилити виконання зобов'язань, пов'язаних із захистом освіти від нападів та стандартами безпеки шкіл;
- Надавати пріоритет рівному доступу до безпечних навчальних приміщень, цифрових навчальних інструментів та належної інфраструктури укриттів, зокрема в особливо постраждалих регіонах;
- Розширити доступність послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (МНПСС) для дітей, вчителів та сімей;
- Підтримувати інклюзивний доступ до освіти для переміщених дітей та дітей з інвалідністю.

ДОНОРИ ТА МІЖНАРОДНІ ПАРТНЕРИ ПОВИННІ:

- Забезпечити багаторічне, гнучке фінансування освіти в надзвичайних ситуаціях, включаючи відновлення пошкоджених шкіл та створення безпечних просторів для навчання;
- Підтримувати структуровану освіту та програми з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (МНПСС) у районах з високим рівнем ризику та постраждалих від конфлікту регіонах;
- Зміцнити технічний потенціал національних та місцевих органів влади, а також українських громадських організацій для надання інклюзивних та якісних освітніх послуг.

Фото: Олександр Хоменко / Save the Children

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

ГІДНІСТЬ, БЕЗПЕКА ТА ДОВІРА: ЧОГО ОЧІКУЮТЬ ДІТИ ВІД ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У 2025 році Освітній Кластер в Україні утворив офіційну Дитячу Дорадчу Групу, як постійний консультативний орган, що бере участь в ухваленні рішень щодо пріоритетного гуманітарного реагування в секторі освіти. До групи входять хлопці і дівчата з числа постраждалого населення різних регіонів України віком 14-18 років.

Ця аналітична записка закріплює результати роботи Дитячої Дорадчої Групи на липень 2025 року і має рекомендаційний характер для широкої аудиторії партнерських організацій (гуманітарних, розвиткових, приватних), органів управління освітою, шкіл, учнівського самоврядування, Міністерства Освіти і Науки України.

Текст документу та всі рекомендації повністю підготовлені дітьми на підставі оцінок потреб щодо доступу та якості освітніх послуг у школі, які вони проводили за підтримки організацій-партнерів у 2024-2025 роках.

Липень 2025
Київ, Україна

ЗАВАНТАЖИТИ
АНАЛІТИЧНУ ЗАПИСКУ

ДОДАТОК І: МЕТОДОЛОГІЧНІ МІРКУВАННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ДАНИХ

МЕТОДОЛОГІЯ

В оцінці використовувалася суто якісна методологія для збору даних, що відображають реальний досвід та сприйняття ключових зацікавлених сторін. З огляду на стислі терміни реалізації, оцінка зосередилася на двох обраних областях і базувалася на інформації, отриманій від вчителів, опікунів та спеціально обраних фахівців з сектору освіти, які могли надати стратегічне розуміння системних викликів та прогалин.

Збір первинних даних проводився в Миколаївській та Сумській областях. Ці місця були обрані для того, щоб отримати репрезентативну картину регіонів, які сильно постраждали від близькості до лінії фронту, потоків переміщених осіб та пошкодження інфраструктури, при цьому зберігаючи значну кількість учнів, які займаються в офлайн-

режимі. Для забезпечення всебічного розуміння викликів у контексті близькості до лінії фронту також були проведені консультації з експертами, які працюють на національному та регіональному рівнях, а також в інших прифронтових районах.

В оцінці було використано 11 фокус-групових дискусій (ФГД) – 8 з опікунами та 3 з педагогічним персоналом – і 13 інтерв'ю з ключовими інформаторами (КІІ) – представниками Департаменту освіти, дитячими психологами, представниками НУО та фахівцями сектору (EdTech, штучний інтелект та освіта). Розмір вибірки був розрахований таким чином, щоб досягти тематичної насиченості, одночасно забезпечуючи швидке розгортання та аналіз.

ОБМЕЖЕННЯ ДАНИХ

Ця швидка якісна оцінка стикається з низкою методологічних проблем, які слід врахувати при інтерпретації результатів:

Часові обмеження та безпекові питання

Період збору даних був суворо обмежений одним тижнем (15–21 грудня), що вимагало швидкого планування 24 заходів зі збору якісних даних. Стислі терміни, на які додатково впливали часті відключення електроенергії та активні обстріли, не дозволяли гнучко змінювати графік, що створювало значне навантаження як для учасників, так і для дослідницької групи.

Проблеми вибірки та доступності

Початкові контакти без відповіді вимагали адаптивного відбору, а залежність від зовнішніх координаторів для набору учасників

призвела до незначних відхилень у вибірці. Деякі учасники не відповідали основним критеріям відбору через обмежений час для попереднього відбору.

Ефекти спостерігача

Присутність представників Відділу Захисту організації Save the Children у фокус-групах могла спричинити упередженість спостерігачів, внаслідок чого учасники деяких зустрічей перейшли від об'єктивного обговорення до висловлення вдячності або прохання про продовження допомоги.

Незважаючи на ці обмеження, якісна методологія надає цінну інформацію про реальний досвід та сприйняття зацікавлених сторін, фіксуючи нюанси, які можуть бути пропущені при застосуванні кількісних підходів.

СЛІДКУЙТЕ ЗА
SAVE THE CHILDREN
(ВРЯТУЙМО ДІТЕЙ) У LINKEDIN

